

Atatürk ve Yabancı Dil*

Ayla GÖKMEN**

ÖZET

Dil, geçmişte olduğu gibi, bugün de, en önemli iletişim araçlarından biridir.

Ulusları birbirlerine tanıtır, deneyimlerinden karşılıklı yararlar sağlanılmasına olanak veren dil, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma sürecinde de önemli işlevler üstlenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, ilkin öğrenci, ardından da subay olarak Batı'yı Batı'nın kendi kaynaklarından okuyup öğrenen Mustafa Kemal, bu yolla, Cumhuriyet'in kurulması yönünde değeri yadsınmaz birikimlerle donanmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra da, yeni Türk Devleti'ni öteki uluslara tanıtmaya görevi yabancı dil bilen kişi ve hatta bir dönem yabancı dilde yayımlanan Türk basınına verilmiştir.

Anadil bilincini de pekiştiren çağdaş dillerin öğrenilmesini özendiriminin yanı sıra, Anadolu ve Türk tarihine, dilimizin kaynaklarına ışık tutacak betikbilimsel araştırmaları da başlatıp bu etkinlikleri sürekli bir biçimde destekleyen gene Atatürk olmuştur.

RESUME

La langue est l'instrument vital de l'homme; et une langue étrangère privilégiée, aujourd'hui, la communication entre les nations.

* Bu makale 3 Aralık 1987 tarihinde U. Ü. Eğitim Fakültesinde düzenlenen "Öğretmenler Gününde Atatürk" konulu panelde sunulan bildiridir.

** Yard. Doç. Dr.; U. Ü. Eğitim Fakültesi, Yab. Dil. Bölümü Öğretim Üyesi.

A l'époque de l'Empire ottoman, pendant les Réformes, les langues étrangères non seulement assurèrent l'occidentalisation de l'Etat, mais furent à l'origine de la formation des intellectuels dont l'un était Mustafa Kemal.

Ayant connu l'Occident grâce à la littérature française, Atatürk, après la fondation de la République, s'efforça, d'une part, de faire contribuer sa nation à la civilisation contemporaine dans les relations internationales, et de faire connaître la Nouvelle Turquie et sa cause à l'opinion mondiale par l'intermédiaire de la presse turque d'expression française.

Atatürk prévoyant les nécessités de notre siècle, visait établir sa nation dans un monde qui, de plus en plus, s'internationalise. Dans cette voie, il attribuait une importante mission aux établissements d'éducation pour l'acquisition des langues étrangères.

Atatürk'ün yabancı dile duyduğu ilgiyi ve eğitiminde yabancı dilin tuttuğu önemli yeri açıklayabilmek için, Cumhuriyet öncesini kapsayan dönemdeki yabancı dil etkinliklerinin niteliklerini irdelemek gerekir.

Bu dönemin egemen yabancı dili Fransızcadır. Fransızca, Osmanlı toplumdaki Batılılaşma girişimlerinin resmîyet kazandığı dönemden, Tanzimat'tan başlayarak daha bir yoğun olarak doyumlatır etkisini. Kanuni Sultan Süleyman'la Fransa Kralı I. François arasında imzalanan "Kapütülasyonlar" (1538) Osmanlı İmparatorluğu'nun bu ülkeyle epeyce eskiye dayanan bir ilişki içinde bulunduğu nu kanıtlar. Bu ilişki, III. Selim (1789-1807), II. Mahmut (1808-1839) ve Abdülmecid (1839-1861) dönemlerinde de gitgide artan bir biçimde sürmüştür. Yenileşme çabalarında genel olarak Batı tekniği model olarak alınırken, gerek askeri gerekse eğitim ve ticaret alanlarında yalnızca bu ülkenin, Fransa'nın kurumlarından ve sistemlerinden yararlanıldığı görülmektedir. Örneğin, Zonguldak Kömür İşletmesi, İstanbul Tramvay İşletmesi ve "Regie" olarak adlandırılan tütün işleme kurumunun yönetimi Fransızlara verilmiş; dini kuruluşların yardımıyla "Rahip ve Rahibeler Okulu" adlarıyla Fransız yasa ve sistemlerine göre yapılan ve öğretimi Fransızca olarak gerçekleştirilen eğitim kurumları, hastaneler açılmıştır. Sainte-Benoit, Dame de Sion ve Galatasaray Lisesi hep bu dönemlerin ürünleridir. Hatta Galatasaray Lisesi ilkin Paris'te açılmış, Sultan II. Mahmut zamanında da, öğretmenleriyle birlikte İstanbul'a getirilmiştir. Okul, başlangıçta, Fransızca'yı çok iyi konuşan kurmaylar yetiştirmekle görevli bir Harp Akademisi görünümündeyken liseye dönüştürülmüş, ancak o zaman bile, Fransız disiplin ve sistemi değişmemiştir¹.

1 T.Z. Tunaya; "La France et la Français dans la vie politique et universitaire Turque" in La Turquie et La France à l'époque d'Atatürk. Publié à l'occasion du centenaire de la naissance de Kemal Atatürk. Imprimerie Société Turque d'Histoire, Ankara. "Coll. Turcica Vol. I", s. 161-178.

Bu arada yabancı dil olarak Fransızcanın salt Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkilerde önem kazanan bir dil olmayıp, 20. yüzyılın ilk döneminin sonlarına dek tüm Avrupa'da da birinci yabancı dil olma ayrıcalığı elde ettiğini belirtmek gerekir. Bunu yine Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde gözlemlemekte zorluk çekmiyoruz. Almanlar bilim alanında önemli gelişimler sağlayarak bu dönemde dünya ülkelerinin saygısını kazandıysa da, Osmanlı devleti onların yalnızca askeri alandaki teknik ve yöntemlerini, araç ve gereçlerini benimsemiş, eğitim alanında Fransız sistemine bağlı kalmayı sürdürmüştür. 1892 yılında İmparator Wilhelm'in girişimleriyle başlayan İstanbul Haydarpaşa-Ankara demiryolu hattı yapım çalışmalarında bulunan bir grup Almanın Fransızlara öykünerek, kültürel etkinliklerde bulunmak ve bu tür ilişkileri canlandırıp geliştirmek istediklerini biliyoruz. Onlar da, Anadolu'da kurulacak demiryolları boyunca, dini yardım cemiyetleri, okul ve hastane gibi kurumlar oluşturmaya çalışmışlardır. İstanbul'da Saint-Josephe'i kurmuşlar; "Le Osmaniche Lloydé" adlı gazeteyi, Genç Türkler'den sonra kısa bir süre, Fransızca olarak yayımlamışlardır². Demiryolu çalışmalarının yönetim işlerinde kullanılan dil de Fransızcadır. Darülfünun'a getirilen Alman hocalar Fransızca ders vermek ya da Fransızca bilir çevirmenin yardımına başvurmak zorundaydılar. Osmanlı İmparatorluğu'nun bakanlıklarında genellikle Fransızca bilen çevirmenlerin aracılığıyla iletişim kurulması dikkat çekici bir durumdur. Almanlar askeri alanda Fransızlardan daha üstün olmalarına karşın, Alman askeri literatürü Türklere çeviri yoluyla Fransızcadan geçmiştir³. Buna neden olarak; Türkçe-Almanca, Almanca-Türkçe sözlüklerin yalnızca konuşma diline yönelik olarak düzenlenmiş olmaları ve ancak oldukça geç bir dönemde (1898-1907) ortaya çıkmaları gösterilebilir. Bu durum, yani Osmanlı-Alman ilişkilerinde kullanılan dilin Fransızca olması, 1905 yılında İmparator II. Guillaum'a dek ulaşan bir yakınma konusu olmuştur⁴.

Cumhuriyet öncesi dönemdeki basın - yayın tarihini ele aldığımızda, 18. yüzyıldan 1923'e uzanan sürede 500 Fransızca gazetenin yayımlandığını gözlemliyoruz. Bu bile, yabancı dil olarak Fransızcanın, Osmanlı toplumsal yaşamında ne denli yaygın, ve ona egemen olduğunun bir kanıtıdır. Türk olmayan topluluklara seslenen "geleneksel" Fransızca basın, salt Fransa'nın çıkarlarını gözetken bir organ olarak kalmamış, uzun bir süre, öteki Avrupa güçlerinin, uluslarının da çı-

2 Adı geçen gazete 1914 yılına dek Almanca yayın yapmayı sürdürmüştü, ama yine bu dönemde kurulan ve İngilizce yayın yapan İngilizlerin basın ve yayın organı "Levant Herald" ile, iki savaş arasındaki dönemde, kapanmışlardır. Bkz.: F. Georgan, Çev.: Prof. Dr. Niyazi Öktem; "Kemalist Dönemde Türkiye'de Fransızca Yayın Yapan Basına Toplu Bir Bakış" (1919-1938), Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: VI, Mart 1990, s. 325.

3 Atatürk'ün özel kütüphanesinde bulunan pek çok sayıdaki Alman askeri konuları ile ilgili eserlerin Fransızca olması bunu kanıtlamaktadır. Bkz.: Müjgan Cumbul; Atatürk'ün Özel Kütüphanesinin Kataloğu, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü, Başbakanlık Yayınları, Ankara, 1973.

4 Klaus Kreiser; "Fransız Dilinin Türkiye'deki Rolü ve XX. yy. Başlarında Alman Kültür Politikası". in La Turquie et La France à l'époque d'Atatürk, s. 217.

karlarını gözetip onların savunuculuğunu yapan bir temsilcilik görevini de üstlenmiştir. 1921'in Eylül ayında İngilizlerin el koyduğu "L'Aurore" gazetesinin genel yayın yönetmenine, o dönemde, Fransız hükümetinin Doğudaki temsilcisi General Pellé duygularını şöyle dile getirir: "Kostantinop'l'da Fransızca olarak yayımlanan bir İngiliz gazetesinin varlığı olgusu tek başına, dilimizin Doğuda ne denli etkin ve sözügeçer olduğunu gösterir"⁵. Aynı dönemde Almanlar da "Volonté" gazetesini Fransızca olarak yayımladılar. Genel olarak Fransızca basının böylesine önemli bir yer tutmasının nedeni, Tanzimat'tan başlayarak Osmanlı İmparatorluğu'nun yarı sömürge bir biçimde, Fransa'nın mali, ekonomik ve kültürel etkisinin altında kalmasıyla açıklanabilir. Reformlarla birlikte Fransızca, İmparatorluğun dış ülkelerle iletişimini sağlayan dil olmuş, politikacı ve seçkinler için öğrenilmesi bir zorunluluk olarak görülmüştür. Fransızca, 1914 yılına dek yalnızca diplomasi dili olmakla kalmamış, yukarıda sözü geçen eğitim kurumları ve basın organları aracılığıyla da kültürel düzlemde yaygınlığı olan bir dil kimliğine bürünmüştür. Bu yaygınlık, Türk kültür yaşamında kendisini açık bir biçimde duyumsatmış; aydınlarımızın düşünme ve yaşama biçimlerinde etkili olmuştur.

İngilizcenin Türkiye'ye girişi, 1. Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük devlet olarak sahneye çıkmasıyla başlar. Bolth dini cemiyetlerinin yardımı, Amerikan sistemine dayalı okulların açılmasına yol açar. Trabzon ve Harput'taki okullar, Kayseri Talas Koleji, Tarsus Amerikan Koleji, İstanbul Robert Lisesi hep bu dönemin ürünleridir.

Egemen yabancı dil Fransızca iken, daha sonra Almanca ve ardından da İngilizcenin bu dille politik ve kültürel bir yarış içine girdiği bir ortamda, Mustafa Kemal'in yabancı dile ilgi duymaması, eğitiminde bir yabancı dile ağırlık vermemesi düşünülemezdi.

Biz, onun askeri eğitim aldığını biliyoruz: Selanik Askeri Rüstiyesi, Manastır İdadisi ve Harp Akademisi. Mustafa Kemal, Selanik Askeri Rüstiyesi'nde geçen öğrencilik yıllarında, eğitim tarihimiz içinde anılmaya değer iki öğretmenin büyük ölçüde etkisi altında kalmıştır. Bunlardan birisi, kendisine "Kemal" adını veren matematik öğretmeni Mustafa Bey, öteki de Fransızca öğretmeni Naki Yücekök'tür. Ali Fuat Cebesoy'un, *Mektep Arkadaşım Mustafa Kemal* adlı kitabında belirttiği gibi; "Naki Bey, Mustafa Kemal'in üstün zekası ve karakterine karşı özel bir ilgi duyarak, yabancı dil öğrenimine önem vermesini, Rüstiye'yi bitirdikten sonra da peşini bırakmamasını" söylemiştir⁶.

Atatürk'ün gençlik yıllarında yabancı dil öğrenimine verdiği önem, aslında bir başka alana olan ilgisinden de kaynaklanır: edebiyat ve şiir merakı. Manastır Askeri İdadisi'nde okurken, buraya naklen gelen Meşrutiyet'in ünlü söylevcisi

5 F. Georgan; a.g.y., s. 326.

6 Ali Fuat Cebesoy; "Mektep Arkadaşım Mustafa Kemal", İnkılâp ve Aka Kitapevi, İstanbul, 1981, s. 8.

Ömer Naci, bir gün M. Kemal'in odasına gelerek kendisinden okuyacak kitap istemiş, ve o da kitaplığını göstermiştir. Ne var ki Ömer Naci'nin bu kitaplardan hiçbirini beğenmemesi M. Kemal'in gücüne gitmiştir. "Şiir ve edebiyat diye bir şey olduğunu o zaman öğrendim", dediği *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*'nde yer alır⁷.

Edebiyata, gitgide yoğunlaşarak artan bu ilgi, onu bu alanda çeviri yapıtlarını okumaya da yöneltmiş; kimi kez bir yandan kendisi şiir yazarken, bir yandan da Fransızcadan şiir çevirileri yapmıştır⁸.

Gençlik döneminde Naki Yücekök'ün de öğüdünü tutarak tatil aylarında Frères'ler ya da Rahipler Okulu'nda Fransızca kurslarını izlemiştir. Yine bunun gibi, kendisindeki devrimci özü geliştiren ve çok iyi Fransızca bilen yaşıtı Fethi Okyar'la birlikte Fransız Devrimi'nin hazırlayıcıları olarak bilinen düşünürlerden Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Mirabeau ve Robespierre'in yapıtlarını asıllarından okumuştur. M. Kemal, J.J. Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi* adlı kitabını okuduğunu, T.B.M.M.'inde 1 Aralık 1921 günü kendisini eleştirenlere karşı söylediği şu sözlerle kanıtlar: "Efendiler, J.J. Rousseau'yu sonuna kadar okuyunuz. Ben okudum"⁹. Bu sözler, öğrendiği yabancı dilin yardımıyla okuduklarını nasıl değerlendirdiğinin iyi bir kanıtıdır. İyi bir asker olmasını sağlayan üstün yeteneklerinin yanı sıra, devletin başı olarak ileride girişeceği devrimlerde kendisi için birer itici güç olacak olan özgün dildeki basımlarından okuduğu bu kitapların önemi yadsınamaz. Fransızca, yaşadığı dönemin koşullarına bağlı olarak eğitimini ve okumalarını etkilerken, Fransız kültürü de, öykünmeci bir yaklaşımın yanlışlığına düşmeksizin, düşünce yapısında yansımalar yaratmıştır.

Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün; dil, eğitim ve kültür alanlarında ulusallaşma çalışmalarının yanı sıra, yabancı dillerin öğrenimine de önem verdiğini vurgulayan kimi etkinliklere giriştiğini ve bu konuda önderlik ettiğine tanık oluyoruz.

Atatürk, cumhuriyetin kurulmasından sonra, dilde, eğitimde ve kültürde ulusallaşma girişimlerine ağırlık vermiştir. Yurdu düşman boyunduruğundan kurtarmasının ardından bir arkadaşının kendisine yönelttiği "İşte memleketi kurtardınız. Şimdi ne yapmak istersiniz?" biçimindeki soruya şu yanıtı vermiştir: "Milli Eğitim Bakanı olarak, milli kültürü yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir"¹⁰. Atatürk, yeni ulusal eğitim anlayışını açıklarken, Türk toplumuna yabancı yönlendirmelerden, Doğu ve Batı etkilerinden uzak, ulusal özelliklerimiz,

7 S. Burak ve U. Kocatürk; "Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri", T.T.K. Yayınları, Ankara, 1972, s. 188.

8 Melahat Özgün; "Atatürk'ün Sanat ve Edebiyat Anlayışı", T.T.K. Yayınları, *Atatürk Konferansları*, Ankara, 1964, s. 27.

9 "Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri", a.g.y., s. 216.

10 Afet İnan; "Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım", M.E.B. Basımevi, İstanbul, 1971, s. 45.

tarihimiz ve değerlerimizle bağdaşabilecek bir kültürel yapıyı hedeflediğini dile getirir. "Çocuklarımız öykünücü olmamalıdır. Bu açıdan eğitim dili, yöntemi ve eğitim araçları tümüyle ulusallaştırılmalıdır"¹¹ düşüncesiyle de bir başka hedefi, ulusal eğitimde üretkenliği, vurgulamaktadır.

Toplumbilim "ulus" kavramını, "aynı topraklar üzerinde yaşayan, dil, kültür ve ülkü bakımından birlik oluşturan topluluk" diye tanımlıyor. Öyleyse dil, hem ulus olmanın temel ögesi, hem de kültürel birliğin en önemli aracıdır. Edebiyat ise kültürü oluşturan başlıca etmenler arasında yer alır. Bu gerçekleri daha gençliğinde kavrayan Atatürk, yaşamı boyunca dil ve edebiyata önem vermiş tutkun bir okuyucu olma niteliğini sürekli taşımıştır. Bugün Çankaya ve Anıtkabir'de sergilenen özel kütüphanesi; askerlik, hukuk, tarih, felsefe, sosyal bilimler, Doğu ve Batı dil ve edebiyatıyla ilgili çok sayıda yapıt, gökbilimden tutun da yapıt, park ve bahçe düzenlemesine değin usa gelebilecek her türlü konuda on bin ciltlik kitaptan oluşur¹².

Okuma tutkusu¹³, aydın kişiliğini tüm bu yapıtlar aracılığıyla yansıtırken, dil ve edebiyata ne denli önem verdiği bir göstergesi olmuştur. Edebiyatın bir insan topluluğunu ulus kılmaktaki işlevi yadsınamaz. Bu nedenle, kültürel gelişim, eğitim ve çağdaş bir toplum yaratma çabaları açısından yabancı diller ve onların edebiyatlarının öğrenilmesinin ulusal dil ve ulusal edebiyatın oluşum ve gelişimine sağlayacağı katkıları gözönünde bulunduran Atatürk, Milli Eğitim Bakanlığı'nın konuya gereken önemin verilmesini istemekle kalmamış, yabancı dil ve yabancı dillerde edebiyat öğreniminin amaç ve ilkelerini kendisi saptamıştır¹⁴. O günlerdeki adıyla Maarif Vekaleti'nin bünyesinde "Tercüme Bürosu" kurdurtmuş, bu büroya dünya edebiyatının klasik yapıtlarını Türkçeye çevirterek yine Maarif Vekaleti tarafından yayımlattırmıştır¹⁵.

Atatürk, Türk dilindeki yabancı öğelerin atılarak dilimizin geliştirilmesi, arındırılması yolunda da önemli çalışmalar yapmıştır. İlkini, 1931 yılında, Türklerin tarihini araştırarak bir kurum olan Türk Tarih Kurumu'nu kurdurtmuştur. Ne var ki tarihsel alanda yapılan incelemeler, araştırmacıları, budunbilimsel ve betikbilimsel araştırmalar yapmak gerekliliğiyle karşı karşıya bırakınca, Atatürk bu kez de, 12 Temmuz 1932'de, Türk Dil Kurumu'nu kurdurtmuştur. Profesör

11 Yahya Akyüz; "Atatürk'ün Türk Eğitim Tarihindeki Yeri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 10, Ankara, s. 12.

12 Bkz. M. Cumbul; "Atatürk'ün Özel Kütüphanesinin Kataloğu", Başbakanlık Yayınları, Ankara, 1973.

13 Şükrü Tezel; "Atatürk'ün Hatıra Defteri", T.T.K. Yayınları, Ankara, 1972, s. 72-85. Atatürk'ün boş zamanlarını kitap okuyarak değerlendirdiği bütün ayrıntılarıyla kayıtlıdır.

14 Cavit Kavcar; "Atatürk'ün Sanat ve Edebiyat Anlayışı", T.T.K. Yayınları, Atatürk Konferansları, Ankara, 1964, s. 57-58.

15 Çevrilen tüm yapıtlar 1923'den 1977 yılına dek yayın sırasına göre M.E.B. tarafından bir katalog halinde sunulmuştur.

Afet İnan, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşunu, Türk Dil ve Tarih Kurumlarının kuruluşunda aramak gerek", der¹⁶.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne dil araştırmaları yapacak bölümler eklenirken¹⁷, hedeflenen iki amaç doğrultusunda yola çıkmıştır. Birincisi, Türk ve Türkiye tarihine kaynaklık edebilecek tüm Asya ve klasik dillerin betikbilimsel incelenmesi; ikincisi de çağdaş yabancı dillerin öğretimidir. Çünkü uygar ulusların dillerinin öğrenilmesine birçok bakımdan gereksinim vardı. Bu dillerin üniversite düzeyinde incelenip öğrenilmelerinin asıl amacı, yüksek bir kültür birikimini yansıtan bu araçların edebiyatları aracılığıyla tanınmasını sağlamaktır.

Bütün bu amaçlarla 14 Haziran 1935'de açılan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin ardından, 1934 yılında Atatürk'ün verdiği buyruk doğrultusunda, yine yabancı dillerin öğretimini üstlenen Gazi Terbiye Enstitüsü açılır.

Yabancı dillerin bilimsel düzeyde incelenip öğrenilmelerini amaç edinen yüksek öğretim kurumlarının yanısıra, İngilizce eğitim yapan Ankara Koleji'nin kurulması da, yine Atatürk'ün isteği üzerine 1928'de kurulmuş Türk Eğitim Derneđi'nin çalışmalarıyla, 1932 yılında gerçekleşmiştir¹⁸.

Atatürk ulusal kültürümüzü yükseltme çabalarını sürdürürken, görüldüğü gibi, yabancı dil öğretimini ve yabancı dille eğitimi yadsımak bir yana, desteklemiştir. Çünkü o; hiçbir kültürün tek başına gelişip serpilemeyeceğini, ulusal kültürler arasında sürekli ilişkiler, karşılıklı etkileşimler bulunduğunun bilincindedeydi. Ne var ki öte yandan da; Türk dilini, kültürünü, eğitimini yabancı boyunduruğundan kurtarmayı amaçladığı için, yabancıların ulusal sınırlarımız içindeki ayrıcalıklı konumlarını benimsemiyor, onların özgün değerlerimize zarar vermelerini önkoşul olarak öne sürüyordu. 23 Temmuz 1924'teki Lozan Antlaşması uyarınca, yabancılara Türkiye'deki kurumlarını koruma hakkı verilmesine¹⁹

16 Afet İnan; "Atatürk Hakkında Hatıra ve Belgeler", İş Bankası Yayınları, Ankara, 1968, s. 227.

17 Afet İnan; a.g.y. D.T.C.F.'nin kuruluşu üzerine yapılan çalışmaları ayrıntılı olarak belirtmiştir. Bkz.: s. 226-233.

18 Türk eğitim sistemi ve yasalarına göre kurulan bu kolejin öğretmenleri 1963 yılında bazı haklar istemek için M.E.B.'na yaptıkları başvuruda, okulun kuruluşuna ve eğitime yararlı katkılarından söz ederler: "... 1928 yılında Atatürk'ün buyruklarıyla kurulmuş ve Türk Eğitim Derneđi tarafından 1932'de açılan, ülke yararına, yabancı bir dilin bir Türk Kolejinde de öğrenilebileceği, Kolej işletip, yabancı dille öğretim yapmaya ulus olarak yetkin olduğumuzu kanıtlamak amacıyla ulu önderin buyruklarıyla otuz küsur yıl önce kurulmuş ve işletilmekte olan bu kurumun yararlarını saymaya gerek yoktur..." T.B.M.M. Tutanakları, 625 Sayılı Kanun Görüşmeleri, Cilt: 30, Birleşim: 448-490, 1963.

19 Türkiye'deki yabancı kurumların varlıklarını Türk Hükümetince tanınmasına ilişkin Lozan'da alınan karar, Türk Hükümeti temsilcisi İsmet İnönü ve Fransız Hükümeti temsilcisi General Pellé arasında, aynı gün resmî yazışma ile de belgelenir: "Exelans. Londra'da bugünkü tarihle ele alınan bu konunun yabancı hayır ve öğrenim kurumlarının bu antlaşma ile ilişkili olanı, ..., Türkiye'de 30 Ekim 1914 tarihinden önce varlıkları kabul edilmiş ve Fransa'ya bağlı dini-hayır-sağlık ve öğrenim kurumlarının varlıklarının tanınacağına ve bugün imzalanan Antlaşma'yı da içtenlikle inceleyeceğine Hükümetim adına garanti-lerim". T.B.M.M. Tutanakları, 625 Sayılı Kanun Görüşmeleri, Cilt: 30'dan 35'e, aynı belgeler bulunmaktadır. Bkz. 32. cilt, Birleşim 103, 1963.

karşın, Atatürk aynı yıl Merzifon'daki Amerikan Koleji'ni kapattırmıştır. Bunun üzerine, Türkiye'deki varlıklarını sürdüren Fransız okullarının da kapatılabileceği kaygısına düşen Fransız gazeteci Maurice Pernot'a verdiği demeç 11 Şubat 1924'te *Revue de Monde* dergisinde yayımlanmıştır. Atatürk şunları söylemektedir: "Fransız okulları Türk ulusuna büyük hizmetler vermiştir. Ben bile çocukken bir süre Fransız okuluna gittim. Ne var ki kimileyin yabancı okulların görev sınırlarını aşp, dinsel propaganda amaçları güttükleri, halkımızın Türk olmayan öğelerine dayandıklarını gördük... Fransız okullarının çoğu rahipler ve hemşirelerce yönetilmektedir. Öyleyse mesleki bir önemi vardır. Bununla birlikte dinsel bir propagandada bulduklarından kaygı duyabiliriz. İstiyoruz ki, okullarınız kalsın. Ancak Türkiye'de bizim okullarımızın sahip olmadıkları ayrıcalığa yabancı okulların sahip olması kabul edilemez. Yabancı okullar, aynı sınıftan Türk kurumları için söz konusu olan yasa ve düzenlere uydukça varlıklarını sürdürebilirler"²⁰. Sözü geçen bu Fransız, Amerikan ve Alman okulları ile yabancı dille eğitim veren tüm öteki kolejlerin Türk eğitim sistemine bağlanarak, M.E.B. ile ilgili yasa ve tüzüklere göre çalışmalarını düzenleyen 12026 sayılı yasanın 18 Haziran 1965 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmasıyla sorun kesin olarak çözümlenmiştir²¹.

Atatürk öteki uluslarla iyi ilişkilerin geliştirilmesi ilkesini benimsediği için, dışarıda yeterince tanınmayan Türkiye'yi tanıtmada yardımcı olmak görevini, 1924 yılının Şubat ayında İzmir'de basın temsilcileriyle görüşürken, onlara, Türk basın mensuplarına vermiştir. Bunun üzerine, ilk sayısı 22 Mart 1934 tarihini taşıyan *L'Ankara* adlı Fransızca bir gazete yayımlanmaya başlanmıştır. Bu gazete; ülkemizin toplumsal, düşünsel, siyasal gerçek yüzünü tanıtmak, savunduğu davaya ilişkin doğru bilgiler vermek amacını güden ilk günlük yayındır. Cumhuriyetin ilk yirmi yıllık dönemine bakıldığında, Türk basınının bütünlüğü içinde Fransızca anlatımlı yayınların, Türk kültür yaşamındaki köklü dönüşümleri yabancılara göstererek, önemli işlevler üstlendiği bir gerçektir²².

Endüstri, teknoloji, bilim, iletişim, kentleşme gibi olguların durmaksızın değişime uğrayıp yeni ufuklara ulaştığı bir dünyada, Atatürk, önderi olduğu ulusun bilime de sanata da uzak kalmasını sindiremezdi. Bu nedenle, kendisinin de her zaman vurguladığı gibi, bir ulusun gelişimi ancak insanlığın "Tek ve ortak uy-

20 Mustafa Baydar; "Atatürk'le Konuşmalar", Varlık Yayınları, İstanbul, No: 773, 1960, s. 83-85.

21 I. Dünya savaşı sırasında var olan, kendi dil ve sistemleriyle eğitim yapan bu yabancı öğretim kurumlarının varlıklarını sürdürmeleri Lozan Antlaşması ile de onaylanmıştı. Ne var ki bu kurumlar Türk yasalarına ve eğitim sistemlerine bağlı değildiler. İlk kez, 1962-1963 dönemi C.H.P. milletvekili, Fransızca öğretmeni Fethi Ülkü bu tür öğrenim kurumlarının Türk ulusal sistemine ve egemenliğine girmesi için T.B.M.M.'ne önerge vermiştir. Kendisine bu konuda verdiği bilgiler ve sağladığı belgelerle makalenin oluşmasına yardımcı olduğu için teşekkür ederim.

22 Bkz. F. Georgan; a.g.y., s. 331-335.

garlığı"na yapılan katkılarla gerçekleştirilebileceği için, öteki uluslarla iletişime gereken özen gösterilmelidir. İletişimin en yaygın aracı da "dil" olduğuna göre, en az bir yabancı dilin öğrenilmesi kaçınılmaz bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır.

Kendisi de yabancı dil bilen ve bunun önemini daha gençlik yıllarında kavrayan ulu önderin gösterdiği "çağdaş uygarlık düzeyini aşma" da, onun buyrukları doğrultusunda, yabancı dil etkinliklerini çok yönlü bir biçimde sürdürmek, eğitimen sorumlu kişi ve kurumların başta gelen görevlerindedir. Sonuç olarak, bizim de.

KAYNAKLAR

1. AKYÜZ, Yahya: "Atatürk'ün Türk Eğitim Tarihindeki Yeri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: 4, Ankara, 1987.
2. BURAK, S. - KOCATÜRK, U.: "Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri", T.T.K. Ankara, 1972.
3. BAYDAR, Mustafa: "Atatürk'le Konuşmalar", İstanbul, Varlık Yayınları, 1960.
4. CEBESOY, A. Fuat: "Mektep Arkadaşım Mustafa Kemal", İstanbul, İnkılap ve Aka Kitapevi, 1987.
5. CUMBUL, Müjgan: "Atatürk'ün Özel Kütüphanesinin Kataloğu", Ankara, Başbakanlık Yayınları, 1973.
6. ÇAYCI, Abdurrahman: "Atatürk'ün Uygarlık Anlayışı", *Atatürk Konferansları*, Ankara, T.T.K. Yayınları, No: 6, 1977.
7. İNAN, Afet: "Atatürk Hakkında Hatıra ve Belgeler", Ankara, İş Bankası Yayınları, 1968.
8. İNAN, Afet: "Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım", İstanbul, M.E.B. Yayınları, 1971.
9. KARAL, Z. Enver: "Atatürk'ten Düşünceler", Ankara, İş Bankası Yayınları, 1969.
10. KAVCAR, Cavit: "Atatürk'ün Sanat ve Edebiyat Anlayışı", Ankara, T.T.K. Yayınları, 1964.
11. KAVCAR, Cavit: "Atatürk'ün Dil ve Edebiyata Yaklaşımı", A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1969.
12. *La Turquie et La France à L'époque d'Atatürk*, Publié à l'occasion du centenaire de la naissance de Kemal Atatürk. Imprimerie Société Turque d'Histoire, Ankara, 1981.

13. TEZEL, Şükrü: "Atatürk'ün Hatıra Defteri", T.T.K. Yayınları, Ankara, 1972.
14. YAZMAN, Tufan: "Atatürk'le Beraber", Ankara, İş Bankası Yayınları, 1969.